

ชื่อเรื่องการค้นคว้าแบบอิสระ

วิธีการใช้อุปมาในการสอนของพระพุทธเจ้า

ผู้เขียน

พระสมักร มุลทากุล

ปริญญา

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พุทธศาสนศึกษา)

คณะกรรมการที่ปรึกษาการค้นคว้าแบบอิสระ

ผศ.ดร.ปรุคณ์บุญศรีตัน

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

ผศ.ดร. วิโรจน์ อินทนนท์

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

อ.ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

บทคัดย่อ

การค้นคว้าแบบอิสระนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์วิธีการใช้อุปมาในการสอนของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยศึกษา ค้นคว้า รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวิธีการใช้อุปมาในการสอนของพระพุทธเจ้าแล้ววิเคราะห์โดยใช้ทฤษฎีการวิเคราะห์แบบอรรถธรรมสัมพันธ์แล้วนำเสนอด้วยการพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า การอุปมา คือการใ้ภาษา สำนวน โวหาร ข้ออ้างนำมาเปรียบเทียบใช้คู่กับอุปไมย ทั้งนี้ประเภทของอุปมาโดยทั่วไป แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คืออุปมาที่รู้ด้วยศัพท์ อุปมาที่รู้ได้ด้วยความ อุปมาที่รู้ได้ด้วยความของพากย์วิธีการใช้อุปมาในการสอนของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในพระไตรปิฎกสามารถจำแนกประเภทของสิ่งที่ใช้เปรียบเทียบอุปมาได้ดังนี้คือ มนุษย์ สัตว์ ชาติ สิ่งของ ต้นไม้ โดยพบว่าสิ่งที่พระพุทธเจ้าใช้เปรียบเทียบอุปมา สามารถแบ่งออกเป็นสองลักษณะใหญ่ๆ คือ ฝ่ายที่มีภาพลักษณ์เป็นบวกหรือกุศล และฝ่ายที่มีภาพลักษณ์เป็นลบหรืออกุศล และไม่ปรากฏสิ่งที่ใช้เปรียบเทียบที่เป็นกลางหรืออพยากฤต เนื่องจากวิธีการใช้อุปมาในการสอนต้องการชี้ให้เห็นความแตกต่างที่ดีและชั่ว แสดงให้เห็นคุณและโทษของสิ่งที่อุปมาแก่ผู้ฟัง เพื่อให้เกิดสำนึกคล้อยตามแล้วละทิ้งในสิ่งที่เห็นผิดและไม่ก้าวล่วงในสิ่งที่ผิดทำนองคลองธรรม น้อมรับเอาหลักธรรมคำสอนไปประพฤติปฏิบัติเกิดประโยชน์สุขแก่ชีวิตตามอุดมคติในทางพระพุทธศาสนา

อุปมามีความสำคัญในการสื่อความหมายทางภาษาที่มีความยากง่ายต่างกัน โดยเฉพาะข้อความที่เกี่ยวข้องกับนามธรรมที่ไม่สามารถสื่อสารอย่างตรงไปตรงมาการอุปมาจึงเป็นกุญแจหรือเครื่องมือทางภาษาสำหรับใช้ในการโยงนามธรรมไปสู่รูปธรรมให้ชัดเจนและสละสลวยยิ่งขึ้นสามารถทำให้ผู้ฟังเข้าใจความหมายได้ง่ายและรวดเร็วพระพุทธเจ้าจึงทรงเลือกวิธีการใช้อุปมาในการสอนให้เหมาะสมกับบุคคลแต่ละคนซึ่งมีพื้นฐานด้านจิตและระดับภูมิปัญญาแตกต่างกันเหตุผลที่ทรงเลือกใช้อุปมาในการสอนก็เพื่อช่วยอธิบายให้สิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น เพราะธรรมะเป็นสิ่งที่ลึกซึ้งยากต่อการเข้าใจของผู้ที่ไม่ได้ศึกษาธรรมะมาก่อน การใช้อุปมาจากสิ่งที่เขามีประสบการณ์เพื่อให้เขาเข้าใจถึงสิ่งที่ยังไม่เข้าใจ จึงเป็นเหตุผลประการหนึ่ง อนึ่งเหตุผลในการใช้อุปมาก็เพื่อโยงถึงเป้าหมาย ๓ ระดับ คือ เป้าหมายเบื้องต้น เป้าหมายในท่ามกลางและเป้าหมายในที่สุดกล่าวคือครอบคลุมถึงการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทั้งด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านปัญญา ส่วนลักษณะของการใช้อุปมาเป็นศิลปะการใช้ภาษาเปรียบเทียบกับสรรพสิ่งทั้งรูปธรรมและนามธรรม ๓ วิธี คือ การสร้างบุคคลสมมุติขึ้นมาการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับสิ่งหนึ่งและการใช้เสียงคำสร้างภาพหรือความหมายพิเศษ โดยมีวิธีการเลือกคำที่จะใช้สื่อความคิด เรียบเรียง จัดวาง และใช้ถ้อยคำเพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้นการใช้อุปมาจึงมีประโยชน์ต่อผู้รับสารโดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ ๓ ด้าน คือ ผลสัมฤทธิ์ทางด้านมโนทัศน์ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในความคิดของผู้ฟังให้มีศรัทธาและเห็นจริงตามได้ด้วยตนเอง ผลสัมฤทธิ์ทางกายภาพ ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตไปสู่ทางที่ดี ปรับเปลี่ยนความประพฤติทางกาย ทางวาจา เห็นผลประจักษ์ในทางที่ดีและผลสัมฤทธิ์ทางจิตภาพ ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจเพื่อให้ถึงการสิ้นเหตุแห่งความทุกข์ทั้งปวง

ผลสัมฤทธิ์ในการใช้อุปมาของพระพุทธเจ้า แบ่งได้เป็น ๒ ระดับ คือ ระดับโลกียะ คือความสุขเบื้องต้นเข้าถึงความสงบเย็นอันเป็นอุปนิสัยในการตรัสรู้เบื้องต้น และระดับโลกุตระ คือความสุขเหนือโลก ได้บรรลुเป็นพระอรหันต์บุคคล เข้าถึงประโยชน์สูงสุด ส่วนการประยุกต์ใช้อุปมาในการสอนต้องพิจารณาเลือกใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตในโลกยุคปัจจุบัน โดยขึ้นอยู่กับบุคคลสถานที่ เวลา จุดมุ่งหมายและธรรม

Independent Study Title The Application of Metaphor in Buddha's Teaching

Author PhraSamak Multagul

Degree Master of Arts (Buddhism Studies)

Independent Study Advisory Committee

Asst.Prof. Dr. ParudBoonsriton Advisor Asst.Prof.

Dr. VirojInthanon Co-advisor Dr.

SomwangKaewsufong Co-advisor

ABSTRACT

The independent study's objective is to analyse the application of metaphor in Buddha's teaching. Its methodology is a documentary research by collecting data from various sources related to the application of metaphor in Buddha's teaching analysing them by using *Atthadhammasambanbha* analytical theory presenting them in descriptive way.

The study's result is that *Upama*(metaphor) is to use language idiom in order to make a comparison, It generally can be divided in to three categories, *Upama* known by vocabulary, known by the meaning and known by statement in Tipitaka, man, animals, elements things and tree were found to be used as metaphor. The ways of using metaphor were found in positive as in good way and in negative or bad way but not in the medium. That is to say that with metaphor the Buddha uses as an instrument to present the disciples from the harm and to encourage them in the right path.

The metaphor takes the important role in making the abstract language to be more understandable to the common people as well as to make language to be more précising and refining. The reason of using metaphor is to relate the listener to aim of

life which cover to all of aspect of ways of life i.e. morality, concentration and wisdom. The ways of using metaphor can be divided into ๓ categories, they are to assume or invent some story to compare one thing with another and to use the voice to create picture or special meaning. Application of metaphor can be resulted in ๓ kinds of efficiencies. They are Conceptual efficiency resulting in change in concept having faith and right view, Physical efficiency causing change into the way of life turning one behavior into the right path and Mental efficiency brings about the change in inner part which leading the cessation of all sufferings.

Efficiency in application of metaphor used by the Buddha can also be divided in to ๒ levels. Mundane level, basic happiness which will be prerequisite for the enlightenment and the supramundane level, the true happiness that is to attain the Noble One. For the application of metaphor in teaching, one must choose the appropriate one to use for the present situation, with consideration about person, place, time, purpose and teaching.